

‘Fırtınaya karşı başını dik tut’

'Yaşasın kentlerde başını tehditlere ve eziyetlere karşı dik tutan her yaştan kadınlar ve erkekler. Yaşasın bize verdikleri taze ve diriltici esin ve değiştirme özlemi ve gücü...'

Akin Atauz

06/02/2021

aatauz@yahoo.com

Sanırım ortaokuldayken gördüğüm bir filmin son sahnesi hiçbir zaman aklımdan çıkmadı. Filmin adı (oyunun adı da aynı) **Liliom**'du. **Ferenc Molnár**'ın bu oyunu sanırım sayısız defa sahnelenmiş ve filme alınmıştır.

Filmin son sahnesindeki, ölüm kadar vahim ve ağır acı veren bir durum karşısında Liliom'un yakınlarının bu durumla baş etmek için söyledikleri “fırtınaya karşı başını dik tut” şarkısı çok dikkatimi çekmişti. “Böylesine zor bir durumda bile insanın başını dik tutabilmesi ve alnı açık, cesaretle ve onurla meydan okuması söz konusu olabiliyormuş demek” diye düşünmüştüm. Ama henüz insanların başlarına neler gelebileceği ve buna karşı nasıl direnebilecekleri, bu direnişin çoğu kez ne kadar zor olabileceği hakkında hiçbir fikrim yoktu bir yeniyetme olarak...

Bu sahneyi unutmadım. Baş eğdirilmesi kolay olmayan bir insan olmak istedim, meydan okuyan ve direnen, her zaman, akıntıya karşı durabilmeyi bir erdem sayan, akıntının o korkunç bulanık ve kirli seline kendimi kaptırmamayı önemseyen... Böyle bir yaşam kurma isteğini, biraz da bu şarkı vermişti bana: “Fırtınaya karşı başını dik tut.”

*

Baş eğmek ve baş eğdirmek, her iki durumda da mücadelesiz ve karşı koymasız, dolayısıyla barışçıl ve huzur getiren bir yolmuş gibi duruyor ilk başta. Oysa incitmemek için/ karşınızdakini rahatsız etmemek için bakışlarınızı eğmeniz, bazı durumlarda gerekli olabiliyor bazen. Bu, sizi nezaketli ve erdemli yapan bir özellik olmakla birlikte bir zorbalık, haksızlık veya adaletsizlik karşısında hatta doğru bilmediğiniz bir durum karşısında başınızı eğmeniz sizi yer ve bitirir. Kim ister böyle bir kişiliğe sahip olmayı? Ufka/ geleceğe bakmak varken kim ister başını eğmeyi?

Oysa toplum genellikle karşı çıkışlardan ve protestolardan pek hoşlanmaz. Eğer bıçak kemiğe dayanmamışsa çoğunluk, haksızlık ve zorbalık karşısında başını eğmeyi/ görmezden gelmeyi seçebilir/ seçer. Kolayına gelen budur. Mücadelenin yaratacağı bilinmezlikten ve karmaşadan korkar. Gündelik düzeninin, rutinlerin, garanti edilmiş konforun uzağına düşebilme riski endişelendirir toplumlari. Özellikle de mevcut

işleyişlerin bir ucundan iyi-kötü yararlanabilen/ getiri sağlayan insanlar, gruplar seslerini çıkartmazlar.

Ama nereye kadar?

Bazen, bazı gözü pek ve ufka bakan toplum kesimleri aşar bu korku duvarını...

★

Marx, “zincirlerinden başka kaybedecek şeyi olmayanların” bu karşı çıkışa/ isyana en yakın toplum kesimi olduğunu düşünüyordu. Ancak bütün tarih boyunca isyanlar, ayaklanmalar ve en önemlisi akıntıya karşı dik duranlar sadece işçi sınıfından çıkmadı. İşçi sınıfıyla birlikte ya da kendi başına varoluşsal olarak ya da etik olarak kişiliğini ve “kendisi olma” ve “kendi olmak istediği gibi olma” hakkını savunanlar, düşünenler- düşünürler/ entelektüeller, dolayısıyla zincirlerinden başka kaybedecekleri olanlar arasından da çıktı. Bu nedenle dünyanın bütün kentlerinde ve toplumlarında, kadın hareketi, ayrımcılığa karşı direnişler ve öğrenci hareketleri bu kadar çok ve etkili ve devrimci biçimde ve dünyayı değiştirebilme potansiyeliyle ha-bire akıntıya karşı ilerliyorlar.

Başını dik tutma davranışı, sadece bu kadarı bile alnı açık bir biçimde dünyanın bütün çirkinliğine ve haksızlığına gözünü dikip bakabilmek başlı başına bir cesaret, duru bir bilinç, onur, gönenç ve kişilik göstergesi. Baş eğdirme çabası ve komutu ise bu saydıklarımın tam tersi. Hatta daha da kötüsü korkaklık ve ancak zorbalıkla/ şiddetle ilişki kurabilecek kadar niteliksizlik göstergesi... Bunu, LGBT+ kulübünün gizlice kilidini değiştirerek de gösterebilirsiniz, dayakla korkutarak da veya kışkırtıcı yalan haberleri yayınlamaya da... Böyle yaptığınız için de yüzünüzün çirkinliğinin ve göz çukurlarınızdaki karanlığın görülmesine cesaret edemezsiniz ve herkesi “aşağı baktırmak” istersiniz. Zorbaya baş eğmemek, fırtınaya karşı başını dik tutmak ve cesaret, fiziksel olarak ne kadar donanımsız ve olursanız olun, 7 ya da 17 yaşında bir çocuk olsanız bile, sizi hem güçlü ve erdemli yapar hem de tarihi değiştiren aktörlerden biri...

★

“Kentler isyancıdır, kır ise uyumlu” diye kurmayı düşünüyordum bu yazının başlığını. Ama düşündükçe isyanın ve karşı duruşun her yerde ve her insan topluluğu için söz konusu olduğunu hemen anladım. Feodaliteden modern zamanlara geçişte, **Avrupa**’nın her tarafındaki köylü ayaklanmaları/ isyanlar ilk aklıma gelenler oldu. **Anadolu**’daki isyanların tarihini düşündüğümde (daha öncesi de vardır) **Bizans**’a (ilk akla gelenler Pauluscular ve ikonalarla ilgili çatışmalarda ki taraflar vb.) ve **Selçuk**’a (başta Babailer), daha sonra da **Osmanlı**’ya karşı (Bedrettin’den, Celâlilerden, Pir Sultan’a ve en sonunda Çapanoğlu’na kadar) o kadar çok isyan var ki kırdam, bu fikirden vaz geçtim. 20’inci yüzyıl ortası yerel edebiyatın/ romanların önemli bir bölümü de bu isyancıları ya da başını her halde dik tutan kahramanları anlatıyorlar. İlk akla gelen örnekler, **İnce Mehmet** ya da **Cemo** ve sonra **Memo** roman dizileri olabilir ama **Fakir Baykurt**’un **Tırpan**’ındaki **Uluğuş Nine**’yi ve **Dürü**’yü, çok canlı olarak hatırlıyorum.

Yine de dünyayı ya da toplumların düş gücünü etkileyen, düşüncesini ve gündelik rutinlerini radikal bir biçimde değiştiren protestolar, direnişler ve karşı duruşlar, dik başlılıklar o kadar çok ki, “kentin, bu radikal oluşumlardaki etkisi nedir acaba?” diye sormadan geçemiyor insan...

Belki şu tür düşünceler söz konusu olabilir:

- Kentler öylesine çok katmanlı ve birçok ölçüte göre hiyerarşik veya hiyerarşik olmayan parçalara bölünmüş bir toplumsallığa/ sosyolojiye sahiptir ki belki de çelişkiler ve karşıtlıklar için en uygun zemin her zaman kolayca oluşabildiği içindir?
- Bu yarılmaların en kritik alanlarını belirleyen mülk ve serveti elinde toplayan sınıfların/ toplum kesimlerinin talep ettiği oranda lüks ve gösterişli (ve gösterişçi) tüketimi/ konforları ve teknolojik olanakları güçlü ve parlak bir biçimde sunabilecek kışkırtıcı ortam ve mekanlar ancak kentlerde (ya da kentlerin en ayrıcalıklı yaşamları sağlayabilen kesimlerinde) oluşuyordur belki?
- Karşı çıkışın merkezi olan iktidarlar modern zamanlarda sadece kentlerde olduğu ve (“politik olan” kavramların zenginliği kentlerde biriktiği) karşı çıkışları besleyen

politik ortam/ politik arayışlar da burada geliştiği için, kentler belki de kaçınılmaz bir biçimde başkaldırı arenasına dönüşmektedir?

- Karşı çıkışlar için gerekli toplumsal büyüklük ve yoğunluk, örgütlenebilme ve bağ kurma olanakları, belki ancak kentlerde oluşabiliyordur?
- Olayların doğası üzerinde geliştirilen arayışlar düşünceler, bilgi belki de kentlerde öylesinde çoğalıyor, çeşitleniyor ve birikiyordur ki kentliler dik durmak ve direnmek için daha çok nedene ve elverişli olanağa sahip oluyorlardır?

Bu tür düşünceleri çoğaltmak olası. Her kentin bunların dışında da daha öznel tarihleri/ geçmişleri ve yerel nitelikleri olabilir. Bunlar üzerinde durmadan neden kentlerin isyanların arenası olduğunu tam olarak tanımlayamayız.

Önce serfliğin egemen olduğu dönem Avrupası'nda, kent kapısının üzerinde yazılı olduğunu varsaydığımız “kent insanı özgürleştirir” sözünü anımsayalım. En özgür yer olmanın (gerçi tam tersine “kent insanı yabancılaştırır” da denilebilir?) yanı sıra, kentin o çoğul/ çok katmanlı ve çok parçalı yapısı/ coğrafyası ve kültürü de her hangi bir nedenle dik duruşu/ protestoyu ve direnmeyi gerektirecek çok sayıda neden yaratmakta olduğunu da söyleyebiliriz.

Özgürlüğümüzü ve ileri düzeyde insan haklarına dayalı bir demokrasiyi gerçekleştirmek için kentsel yaşam bizleri ha-bire hazırlıyor, kışkırtıyor ve akıntıya karşı dururken alnımıza çarpan rüzgar düş gücümüzü ve daha özgür, yaratıcı ve adil bir yaşam umudunu durmadan tazeliyor...

Yaşasın kentlerde başını tehditlere ve eziyetlere karşı dik tutan her yaştan kadınlar ve erkekler. Yaşasın bize verdikleri taze ve diriltici esin ve değiştirme özlemi ve gücü... Kent en çok onların başkaldıran yüreğinde çarpıyor...

Akın Atauz